

Zgodovinski spominki za prosto slovensko ljudstvo.

Spisal
Davorin Tratenjak.
VII.

Kako so Madžari po Slovenskem razsajali.

Madžari so proti koncu sedmega stoletja iz Azije se vzdignoli, kjer se kraj kaspijskega morja stanovali. Potem so v pokrajinah med Dnjeptom in Donom 200 let stanovali. Pečenegi so jih tam proč spodili, in tako so si Madžari nove sedeže v Moldavi in Valahiji osvojili. Nemški kralj Arnulf je tadaj imel vojsko z moravskimi Slovenci. To priložnost so porabili in se do reke Tise pomaknoli. Tukaj stanovavši so se združili z byzantinskim cesarom Leonom in leta 888 po- bojevali bulgarskega kralja Simeona. Nemški cesar ni mogel sam moravskih Slovencev premagati, zato je Madžare na pomoč poklical, to je bilo leta 892. Odslej so napadali neprenehoma moravsko kraljestvo, in čez Karpatе vrinoli in pokrajine južno od Dunaja si pooblastili. Leta 901, so že skoro večo stran stare istočne Panonije posedli. Bili so grd narod kakor njihovi sorodniki Hunovje, ktere Slovenci še danas poznajo pod imenom: Pesjani. Stanovali so pod šotorji ali v kolibah iz jilovice in trstja napravljenih. Obrazi njihovi so bili neprijetni, lična koža črnkasta, kratkega teršatega trupla, oči globoko vtisnenc. Kamor so prišli so vse pokončali, posebno so radi cerkve podirali in požigali, leta 899 so vdrli na Stajersko, in gor do Pohorja hudo razsajali. Škofi tadajni so pisali papežu Janezu IX: „Madžari so nam naše ovčice po dolnjem Stajeru al vjeli al pa ubili, tudi v ječe zmetali, kjer so ljudi od glada umrli, žlahne gospode in plemenite žene so v sužnost odpeljali, cerkve božje požgali, in stanovališča razdrli, tako da v naši Panoniji — v največi naši crkveniki pokrajini — ni nobene cerkve več. Zato razun petujske cerkve y malem Stajeru med Šavničari, Pesničari in Haložani ni stare cerkve najti. Upali so si Madžari skoz Kranjsko, in so prišli leta 902, na Laško do Verone, in na Nemškem do Ina. Slovenski Korošci in nemški Bavarci so se sedaj soped zjediniili, in nje potokli. Posebno Koroški mejni Grof Ratold, in bavarski Liutpold s pomočjo pasavskega škofa Riharja so jih viteško tolkli. Bitva je bila na Krapjem polju 2 uri od Celoveca na veliko soboto 27. sušca 901. Slovenski Goričani pravijo da je do svetih treh kraljev bilo vse madžarsko, in da bođe madžarska dežela enkrat soped do sv. treh kraljev segala. Tega pa Slovenci gotovo ne bodo dopustili. Leta 906 je nemški kralj Ludvik hotel Madžare nazaj v Ogersko stirati, ali pri Požunu (Presburgu) je bil premagan. Taka huda bitva je bila, da je padel mejni grof Liutpold, solnograški višji škof Dietmar I., frizenški škof Uto, sebenski, škof Zaharijas, dosti opatov*) in 20. grofov. Še le leta 915 je Madžare vojvoda Arnulf nekoliko premagal. Leta 924, 926, 932, 933, 934, so se soped vzdignoli, in nad Nemce šli. Cesar Henrik I. je moral z njimi mir sklenoti na 9. let. Let 943 je soped bavarski vojvoda Berthold zmagal Madžare, leta 951. pa jih je celo pregnal iz koroško-slovenskih dežel. Potem niso jih več napadali. Več kakor pol stoletja so ubogi Slovenci imeli dosti prestajati od divjih Madžarov.

Pod kraljem Stefanom (l. 1000) so postali kristjani, in so več časa potem mirno živeli. Ko so Madžari imeli svojo posebno Ogerske kraljevstvo še soněkterekrati v Stajersko, in posebno sosednjo Slovenjo planoli, ali vsakokrat potolčeni se čez Muro nazaj potegnoli. Sedaj njim soped greben raste. Ali kakor je Arnulf Madžare na pomoč proti slovenskim Moravcem klical, vendar pozneje, ko so preveč omagali, soped pomoč korotanskih Slovencev iskal, da so ošabneže kročali in slabeli, tako se še vtegne na svetu soped stara historia ponoviti.

Domače stvari.

Kako se naj bolj zhrani žito. — Potnik dr. Pollak je v nekterih krajih Azije nahajal prav praktično shrambo za

*) Tako so nekđaj višji škofi in opati za krščansko vero sami meč prijeli in neverce tolkli.

Opazka vredništva.

žito: Žito se vsuje v posodo sodu podobno in iz močne vrbovine spleteno. Taka posoda je blizo 10 čevljev visoka in ima 9—12 čevljev v obodu. Ako se skoz sredino te posode napelja drog, na katerem se nahaja 4—6 lopat (šauffe), na drog pa nasadi ročaj, s katerim se drog lahko vrtili, se v nekaj minutah vse v posodi nahajajoče se žito lahko dobro prevetri. Na ta način jeden težak črez dan lahko prevetri 2000 vaganov žita. Ako premislimo, da se pri tem mnogo delavcev prihrani, da se lahko na malem prostoru mnogo žita shrani in zdravo ohrani, da ga nišii in drugi mrčes ne more tako lahko žreti, da gospodar lahko natanko vsak dan pregleda, koliko še ima žita in da se take posode lahko za male denarje spravijo, bi se bilo res čuditi, če si naši gospodari take posode za žito ne bi v kratkem spravili, posebno ker verbovine pri nas dovolj raste.

Kako se lahko otrdi les in lesene stvari. Lesene stvari p. vretenice, čepi itd. so naj boljše iz prav trdega lesa, tega vendar mnogokrat celo ni, ali ni taki pri rokah; napravljajo se zato iz mehkega lesa in se potem že gotove otrdijo, tako da se 8 minut v laškem olju kubajo in dobro pusušijo; na to postanejo bolj trde, kakor da bi bile iz naj trdejšega lesa napravljene, tako trde namreč, kakor baker (kupfer.)

Da krave pri molzenju ne breajo. — Večkrat so ravno naj bolje molzne krave, ktere breajo tako, da vse nič ne pomaga in drugega ne kaže kakor predati jih. Časnik kmetijske družbe Badenske priporoča zatoraj to le: Po mojih skušnjah so pa vzroki, da se krava ne da rada molziti, večkrat taki, da se celo lahko odvrnejo. Med te vzroke spada tudi to, da ima dekla predolge nohte in vimenu pri molzenju bolečino dela. Naj si poreže dekla kremplje, in krava ne bo več breala.

Gospodarske stvari.

Trsoznanstvo

(Dalje.)

Št. 51. Žalostnina mala, kleine Trauertraube, blauer Carmenet, Haematia tristis. Trs močen, rozge močne in rdeče; listje naravno zgubano, srednje narezano, na robu rdeče plešasto, široko špičasto zobčano, volna spod večidel bolj v čopkih, veruge, stranske na dnu razširjene, v časih z zobom, na koncu zaprte spodnje celo odprte, peteljna še do žil široko odprta, potem nekaj stisnena.

Vrednost. Grozdje srednje veliko, rahlo, vejasto, recelj dolg. Iz tega se dela na Francoskem hvaljeno bordoško vino, (ktero je pisavec sam v Parizu pokusil, in se mu je jako dopadlo) prav dober šilbar iz tičevine je nekaj enak, le tako sladek in močen nikdar ni, vendar trti tudi naše podnebje služi.

Št. 52. Dolgorecelj žolti, gelber Langstieler, Clem. lutea. Trs močen, rozge močne, gladke, kostanjeve, kolence oddaljena; listje tanko, kratko narezano, ravno, žoltopegasto, spodnje mehureasto, volna v čopkih, topo zobčasto; veruge, stranske jajčaste, peteljna polobločno razširjena, potem zaprta. Grozdje srednje, enojno ali kratko vejčasto, prav gosto, neenakih jagod.*Recelj prav dolg. Francoska trta, precej rodi, ali pozno zori, in kislati grozdje malo velja.

(Dalje prihodnjic.)

Dopisi.

Velika Nedelja 22. septembra 1867. D. P. (Ogenj — nesreča.) Dragi „Slovenski Gospodar“ žalostno novico ti hočem danes naznaniti, ki se je te dni v Ormožu pripetila. Več tednov je že preteklo, da ni deževalo, in da se je že skoraj vse posušilo. Prosili smo že dolgo pohlevnega deža in Bog nam ga je v pondeljek t. j. 16. t. m. obilno poslal. Čeravno nam je ta dež veliko koristil na polju in po vinogradih, je vendar tudi strašna nesreča posestnico Ormoške grajšine zadela, namreč: Bilo je okoli 12. ure zvečer, dež je lil, bliskalo in gromelo je, da smo vsi trepetali, ko se na enkrat sliši zvonjenje z Ormoškega stolpa (turna). Trešilo je! gori! se razlega po Ormoških ulicah in res bila je pristava omenjene posestnice v ognju. Škoda je velika, posebno na zrnju, ktereга je blizo 800 vaganov (drevenk) zgorelo, in zneso nad 12 tisoč goldinarjev. Veliko ljudstva je prišlo iz okolice gasiti, kteri so junaško delali, da bi ljuti ogenj ukrotili, in katerim smo zategadelj hvalo dolžni. V torek po-

poldan so od pogorišča brizgalnice (Spritzen) odpeljali, misleči, da je ogenj pogasjen, alj goljufali so se, kajti v sredo jutro rano je znova začelo goreti, da so le z veliko težavo celo pogasili. Tedaj bi naj ljudje posebno pazili, da se ogenj čisto pogasi, da se še večja nesreča ne zgodi. — Ravno tisti večer je tudi v Libanji pri kmetu Kocipru treščilo, ter mu prešo in klet zapalilo. Še druga nesreča je Ormoškega g. župnika Vovka in g. župnika od sv. Miklavža g. Frica zadela. Omenjena gospoda sta bila v Ormožu skupaj in ko sta se ločila so g. Vovk gospoda Frica do voza spremljali. Med tem se konja vstrašita in tak nesrečno skočita, da so si g. Vovk celo nogo zlomili in g. Fric se jako ranili. Res žalostni glasi.

Spod Pohorja 20. sept. 1867. C. T. A. Letina se pri nas prav dobro obnaša, res je, da so nekteri dobili malo slabe in celo snetljive pšenice, drugega žita je vendar bilo povsod prav obilno posebno rži. Turšica (kuruza) je v naših krajih prav rodovita in lepa. Krompirja je zadosti, samo da že zdaj počenja gnjiti, na njivah pa so ga mnogo pojeli in pokvarili črvi. Sadja imajo nekteri kmetje toliko, kolikor ga že mnogo let niso dobili; napravljajo zato tudi obilno hruškoveca in jabeljkoveca (tolkle). Kmeti pa, kateri imajo mnogo sadu, ga naj tudi marljivo sušijo, ker dobro posušen, se da več let v suhem mestu hraniti in ne dojde samo vsikdar prav za domače rabe, temoč se tudi lahko za lep denar proda.

Trgatev (brauje) se nam letos tudi prav obilna kaže, grozdje je že popolnoma dozorelo in zadnji obilni in topli dež je branje za dobro četrtinko pomnožil, in zdajni lepi topli dnevi in noči pa davajo vse upanje, da ne bomo dobili samo obilno temoč tudi prav izvrstnega vina.

Predragi slovenski kmetje! Zopet Vas ta sitni mlinar v imenu vseh mlinarjev opominja, da zdaj, ko boče čas setve, le čisto zrnje na svoje njive sejete, pa v repišče nikar, ker taka setva se malo kdaj dobro obnese.

Ko bodete žito hranjevali, naj bolj je na diljah (na hišah) ali v kašah na tleh ga na kupe nasipati. Če se pa zrnje hranuje v kakih kašah ali lajtah, radi moli in miši noter silijo. Miši se ogibljejo proste shrambe, moli pa hrošvega lesa in s petrolejem pokropljene shrambe.

Ložničar.

Iz Maribora, Izhod čitavnice v Frauham dne 22. t. m. Želja narodnega Frauham in udov mariborske čitavnice se je preteklo nedelja izpolnila. Sošli so se namreč ta dan popoldne mariborski Slovenci s svojimi starimi znanci in izkretnimi rodoljubi v lepem Frauhamu.

Prav prijazno so vrli domorođci frauhamski iz Maribora dojdeče goste sprijeli še blizo Rač. Združeni so šli odtod v lep Frauham, pred njimi slovenska zastava in Frauhamski godci, do gostivnice, ktera je bila lepo s slovenskimi zastavami in napisu nakinčana in pri kateri je pričakovalo goste blizo dvesto ljudi. Potem, ko so se gosti malo okrepili, se podajo vsi skupaj z zastavo in z godci naprej k tako imenovanemu „zlatemu studencu“. Tukaj pozdravi frauhamski župan v krepkem govoru goste, predsednik čitavnice pa drage Frauhamčane; občno veselje se začne razvijati Frauhamčani zapojejo lepe slovenske pesmi, godci pa zvirajo narodne speve. Po kratki veselici se vsi vrnejo spet v gostivnico in zdaj se je začelo še bolj širiti občno veselje, posebno, ko je kesnej še došlo mnogo gostov iz sl. Bistrice, zgornje in spodnje Pulskave, iz Slivnice, Hojč, Rač itd. Lepih govorov, napitkov, daklamacij in pesmi je bilo slišati dovolj in zabava je trajala do ranega jutra. Vse je bilo navdušeno in pravi narodni duh je se kazal po celem društvu. Frauhamskim vrlim rodoljubom imamo se zahvaliti, da se je spet tako lepa narodna veselica osnovala. Slava jim! — Občna želja se je spet pri ti priložnosti večkrat zadosti jasno izrekla, da se naj napravi vsako leto više takih narodnih veselic v mariborski okolici. Saj so pa nam tudi sila potrebne, da se bolj in bolj razvije pravi narodni duh.

Iz Ponikve v Jelškem okraju 24. t. m. je bila tukaj volitva srenjskih zastopnikov. Izvoljen je bil za srenjskega predstojnika Franc Zdošek po domače Zagradišnik, prav omikan in naroden kmet. Za svetovavce so izvoljeni: Jože Grabler, trgovec, Kašpar Senica in Janez Brečko, posestnika, vsi trije prav pošteni in narodni možje. Pokazalo se je pri tej volitvi, da so se tukaj kmeti iz svojega spanja izdramili in volili može, ki bodo za blagor in srenjske potrebe bolj skrbeli, kakor je to do sedaj bilo.

J. P.

Iz slovenske Bistrice 20. sept. † Naznanjati moram žalostno novico, da je včeraj v Studenicah umrl tamošnji učitelj, g. Jože Kač. On ni bil samo skoz in skoz izurjen v svojem poklicu, izvrsten odgojitelj mladeži, bil je tudi gorec rodoljub in se vsigdar skazal zvestega sina matere Slave. Naj mu bode zemljica lahka!

Novičar.

Državni zbor.

23. t. m. je bila 27. seja državnega zbora. Prvosednik dr. Giskra. — Pričujoči so tudi vsi slovenski poslanci. Na dnevnem redu je bila volitev zapisovalcev in pretres kazenske postave. Izvoljeni zapisovalci bodo se v četrtek razglasili. Potem se je začel pogovor zastran kazenske postave, ki ima marsikaj preurediti, kar je do zdaj veljalo.

Dr. Mühlfeld kot poročevalec odbora, kateri je vladino kazensko postavo presojeval, pravi, da se bože treba veliko pri tej postavi preurejati. Po kratkem razgovoru, ki je zadeval nekatere malenkosti, bili so sprejeti trije prvi §§. ki to-le velevalo: 1. Tepenje je za vse tiste, ki ne spadajo k vojaštvu, odpravljeno. (Tega bodo tatovi in potepuhi naj bolj veselili; pošteni ljudje pa ne. Vred.) 2. Namesto tepenja se bo kaznovalo z zaporom. (Kaj pa več košta in bolj zda? Vred.) 3. V občeh se tudi železje v ječah ne sme rabiti.

Pri 4. §., ki velevalo, da se jetniki za naprej le tedaj smejo v železje djati, ako bi bili trmasti ali bi se posilama ustavljali ali pa druge k temu šuntali, ali ko bi skušali uiti — se oglasi dr. Berger, ter hoče, da se železje celo iz ječ odpravi, češ da imamo vojakov zadosti, ki naj v ječah na straži stojijo, da se nič ne zgodi. (Kaj le več košta; železje, ki hudobneže vklepa, ali pa vojaki? Vr.) V enakem smislu so govorili tudi še nekteri drugi; slednjič je pri glasovanju vendar obveljalo, da se smejo tudi v prihodnjici hudodelci, če bo treba, vklepati.

§. 5. Določuje, da bi smela vsaka sodnija v rečeh, za ktere je smrtna kazen odločena, glede na vse okoliščine namesto smrti obsoditi v zapor za vse žive dni ali začasno, toda čez 10 let. — Zoper to se ustavlja minister pravosodja pt. Hye rekoč, da vladarju, a ne sodnijam gre pravica pomiloščenja. — Dr. Mühlfeld pa opazuje, da se pravica pomiloščenja ne kaže toliko, ako se pomilosti hudodelnik, marveč ako se prizanese zavolj političkih pregreškov. Pri glasovanju dobi § večino glasov od leveice in nekterih Polakov in obvelja, kakor ga je odbor osnoval. Zoper njega so s Tiroli in nekterimi drugi glasovali tudi naši. — §. 6 da obsojenec drugih državljskih pravic ne izgubi — je bil sprejet; §. 7. pa, da nasledki obsojenja naj za vse žive dni ne trpijo, je bil nazaj vržen v rešetko odborovo, da ga še enkrat nacifrajto. Prišle se tudi do zbora prošnje iz Celovškega in Dunajskega mestnega odbora, da crkvena vravnava ali konkordat le kar na vrat na nos naj se odpravi. Katoliška ljudstva po Avstriji, kakor tudi vsi pametni ljudje nočejo o tem nič slišati, da bi se kat. crkvi pravice vzele, ki jih ima, ne od cesarja, ne od državnikov, ne od mestnih odborov, tudi ne od papeža ali škofov, ampak od Boga. Kdor jih crkvi krati, se ustavlja Bogu samemu! Iz tega, da nekteri mestni odborniki sv. crkev sovražijo in ji pravice ne privošijo, še ne sledi, da je crkev, kakor kaka sužnja, brez pravice.

— Nasproti bedastim čenčarijam učiteljskega zbora na Dunaju, v katerem so večidel le nemški najemniki iz mest in pa nekatioličani svojo modrost svetu odkrivali; nasproti brezumnim in brezbožnim besedam, ki so jih zagriznjeni preukouhi v preteklih dneh v švicarski Genovi govorili, je zares tolažljivo slišati, kako da pošteni ljudje in pametni domoljubi v svojih zborih se obnašajo.

— Dva preimnitna katoliška zbora sta se obhajala ta mesec: v Mehlini na Belgijskem in v Inšpruku. — V Mehlini je bil med drugimi odličnimi gosti tudi glasoviti franc. biškop Dupanloup, ki je o duševnih nadlogah dnešnjih dni in o vporu zoper katoliško crkev tako lepo, živo in prepričavno govoril, da mu je glasna pohvala od vseh strani donela. — Ravno tako je navdušil slavni franc. predigar oče Hiacint zbornike z izvrstno besedo, v kterej je povdarjal resnico: da za obvarvati rokodelce navadnih grdih pregreh druge pomoči ni, kakor le v kristijanski veri. — Vdeležilo se je tega zbora veliko svetnih, najimennitnejših ljudi obojega społa,